

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคน้ำโขง (Greater Mekong Subregion-GMS)

- เว็บไซต์** www.greatermekong.org
- ก่อตั้ง** ปี 2535 โดยธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank-ADB) ให้การสนับสนุนหลัก
- สมาชิก** 6 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย ลาว เมียนมา กัมพูชา เวียดนาม และจีน (มณฑลยูนนานและเขตปกครองตนเองกว่างซี)
- พื้นที่/ประชากร** ประมาณ 2,600,000 ตร.กม. (ประมาณยุโรปตะวันตก) ประชากรรวมประมาณ 326 ล้านคน
- วัตถุประสงค์** เพื่อสร้างอนุภูมิภาคที่มีการบูรณาการร่วมกันให้เป็นหนึ่งเดียว มีความโปร่งใส และมั่นคง ตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างความเชื่อมโยง (connectivity) โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และเส้นทางคมนาคมขนส่งให้เป็นแนวระเปียงเศรษฐกิจ 2) การเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (competitiveness) โดยการอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายประชาชนและสินค้าข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการบูรณาการของตลาด กระบวนการผลิต และห่วงโซ่คุณค่า และ 3) การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (community)
- ภารกิจ** สนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้เกิดการพัฒนาและการแบ่งปันทรัพยากร ส่งเสริมการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของเงินทุน สินค้า และประชาชนในอนุภูมิภาค เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และเสริมสร้างบทบาทในเวทีประชาคมโลก
- กลไกการดำเนินการ** แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. การประชุมระดับคณะทำงานในแต่ละสาขา เพื่อประสานงานและติดตามความคืบหน้าของการดำเนินงาน

2. การประชุมระดับ จนท.อาวุโส ปีละ 1-2 ครั้ง

3. การประชุมระดับ รมต. ปีละ 1 ครั้ง

4. การประชุมระดับผู้นำ ทุก 3 ปี โดยกัมพูชาเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับผู้นำ GMS ครั้งที่ 1 (ปี 2545) จีนเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 2 (ปี 2548) ลาวเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 3 (ปี 2551) เมียนมาเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 4 (ปี 2554) ไทยเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 5 (ปี 2557) เวียดนามเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 6 (ปี 2561) กัมพูชาเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 7 (ปี 2564) และจีนเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 8 (ปี 2567)

สาขาความร่วมมือ ประกอบด้วย 10 สาขา ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการขนส่ง พลังงาน การเกษตร สิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเมือง การท่องเที่ยว เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เขตเศรษฐกิจชายแดนและสหสาขา ทั้งนี้ การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมเป็นโครงการที่มีความสำคัญและมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน นำไปสู่ความร่วมมือในระยะยาว เศรษฐกิจกลุ่มน้ำโขง (GMS Economic Corridors) ซึ่งแบ่งเป็น 3 แนว ได้แก่

1. แนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor-EWEC)

2. แนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor-NSEC)

3. แนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor-SEC)

ความสัมพันธ์กับไทยและสถานการณ์ที่น่าติดตาม

ไทยลงนามในกรอบความร่วมมือ GMS ตั้งแต่ปี 2535 โดยมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางทางการสื่อสารและคมนาคม เป็นตลาดขนาดใหญ่ และเป็นฐานการผลิต และส่งออกสินค้าที่สำคัญ ซึ่งเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของไทย นอกจากนี้ ไทยให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือหลายด้านแก่ประเทศในอนุภูมิภาค

GMS กลายเป็นจุดสนใจและเป้าหมายของประเทศมหาอำนาจมากขึ้น เช่น จีน สหรัฐฯ ญี่ปุ่น อินเดีย และเกาหลีใต้ เนื่องจากเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการพัฒนากลุ่มน้ำโขงที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมอาเซียน ซึ่ง GMS มีความร่วมมือในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่ง การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน พลังงาน โทรคมนาคม การท่องเที่ยว การเกษตร การค้าและการลงทุน ส่งผลให้ GMS กลายเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างมาก

ปัจจุบัน GMS ดำเนินงานภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ปี 2573 มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล การยกระดับแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและสร้างเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ตลอดจนเพิ่มความยืดหยุ่นต่อแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายได้อย่างรวดเร็ว

ความสำเร็จในการรวมตัวในอนุภูมิภาคทำให้ประเทศมหาอำนาจพยายามมีส่วนร่วมหรือ แสวงประโยชน์ ทั้งจากทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์และตลาดลงทุนที่สำคัญ ประกอบด้วย

จีน ในฐานะสมาชิก GMS พยายามแผ่ขยายอิทธิพลของตน โดยการกระชับความสัมพันธ์กับ ประเทศสมาชิกให้แน่นแฟ้น และครอบคลุมรอบด้าน ผ่านความร่วมมือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การเร่งพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทั้งทางรถยนต์และรถไฟในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative-BRI) ตลอดจนสนับสนุนระบบ One Visa, One Destination ในการท่องเที่ยวของประเทศ GMS นอกจากนี้ จีนยังผลักดันกรอบความร่วมมือ ล้านช้าง-แม่น้ำโขง (Lancang-Mekong Cooperation-LMC) ซึ่งประกอบด้วย จีน ไทย เมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เพื่อเป็นกลไกกระชับความร่วมมือของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และส่งเสริมความสัมพันธ์ อันติระหว่างจีน-อาเซียน ทั้งนี้ การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศกรอบความร่วมมือแม่น้ำโขง-ล้านช้าง ครั้งที่ 9 เมื่อ 16 ส.ค.2567 ที่ไทย ย้ำการส่งเสริมความร่วมมือในทุกระดับ เพิ่มความไว้วางใจ ขยายผลประโยชน์ ร่วม เสริมสร้างความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี และสร้างประชาคมที่มีอนาคต เพื่อสันติภาพและความเจริญร่วมกัน ระหว่างประเทศสมาชิก LMC

สหรัฐฯ พยายามรักษาบทบาทและความสัมพันธ์กับประเทศในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (ประกอบด้วย ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม) เพื่อถ่วงดุลอิทธิพลจีนในภูมิภาค ตามกรอบข้อริเริ่มลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong Initiative-LMI) ที่สหรัฐฯ ริเริ่มไว้ตั้งแต่ปี 2552 ซึ่งเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ มีส่วนช่วยเหลือ และร่วมพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนล่าง ในด้านพลังงาน สาธารณสุข ความมั่นคงทางอาหาร การเกษตร การศึกษา การรักษาสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ต่อมาสหรัฐฯ ได้ยกระดับและต่อยอดความร่วมมือจาก LMI เป็นหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐฯ (Mekong-U.S. Partnership-MUSP) เมื่อ ก.ย.2563 เพื่อ กระชับความร่วมมือให้สอดคล้องกับความท้าทายใหม่ โดยมีความร่วมมือ 4 สาขา ได้แก่ การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความมั่นคงรูปแบบใหม่

กลุ่มมิตรประเทศลุ่มน้ำโขง (Friends of the Mekong-FoM) เป็นกลไกความร่วมมือภายใต้ MUSP สมาชิก ประกอบด้วย สหรัฐฯ ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา เมียนมา ออสเตรเลีย สหภาพยุโรป เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ธนาคารพัฒนาเอเชีย ธนาคารโลก และสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขง โดยมีสำนัก เลขาธิการอาเซียน อินเดียน และสหราชอาณาจักรเป็นผู้สังเกตการณ์ ทั้งนี้ เมื่อ 7 มิ.ย.2567 ที่ประชุมเจ้าหน้าที่ อาวุโสกลุ่ม FoM ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นความร่วมมือในอนุภูมิภาค ในด้านการส่งเสริมการ พัฒนาเศรษฐกิจ ความยืดหยุ่น และการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงยับยั้งบทบาทที่สร้างสรรค์ของสมาชิก FoM โดยเฉพาะโครงการความร่วมมือที่ส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงาน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ญี่ปุ่น ผลักดันกรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างสมาชิกก่อตั้งกับสมาชิกใหม่ของอาเซียน ผ่านการให้ความช่วยเหลือผ่านธนาคารพัฒนาเอเชียจากญี่ปุ่นแก่กลุ่ม CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมา และ เวียดนาม) ในด้านต่าง ๆ ทั้งการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม การเสริมสร้างขีดความสามารถด้านโลจิสติกส์และ

การกระจายสินค้า รวมถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและประชาชน ขณะที่ไทยแสดงบทบาทเป็นประเทศผู้ให้ร่วม (co-donor/co-sponsor) กับญี่ปุ่นในการพัฒนาอนุภูมิภาค เฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้ ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศกรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 15 เมื่อ ก.ค.2567 ได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-ญี่ปุ่น ปี 2567 (Mekong-Japan Cooperation Strategy 2024) ซึ่งต่อยอดจากยุทธศาสตร์กรุงโตเกียว ปี 2561 (Tokyo Strategy 2018 for Mekong-Japan Cooperation) ครอบคลุม 2 ประเด็น คือ 1) ความสำเร็จและทิศทางของความร่วมมือในอนาคต และ 2) เสาหลักของความร่วมมือ 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนาความเชื่อมโยงที่สดใสและมีประสิทธิภาพ (Vibrant and Effective Connectivity) การสร้างสังคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Society) และการสร้างอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงสีเขียว (Realization of a Green Mekong)

อินเดีย ส่งเสริมความร่วมมือกับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงภายใต้กรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-คงคา (Mekong-Ganga Cooperation-MGC) ซึ่งประกอบด้วย อินเดีย กัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม โดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว การศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการขนส่ง นอกจากนี้ อินเดียยังพยายามผลักดันกรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-คงคาให้เป็นระเบียงเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขง-อินเดีย (Mekong-India Economic Corridor) ซึ่งจะบูรณาการเข้ากับเชื่อมโยงอินเดีย-อาเซียน (India-ASEAN Connectivity) รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้า พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมและมอบสิ่งของบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนในพื้นที่

เกาหลีใต้ มีความร่วมมือภายใต้กรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-เกาหลีใต้ (Mekong-ROK Cooperation) ซึ่งประกอบไปด้วย เกาหลีใต้ กัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม โดยมีเป้าหมายที่จะลดช่องว่างการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รวมถึงส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและเกาหลีใต้ มีความร่วมมือสำคัญ 7 สาขา ได้แก่ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเกษตรและการพัฒนาชนบท โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สิ่งแวดล้อม และความท้าทายด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ ทั้งยังจัดตั้งกองทุนความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-สาธารณรัฐเกาหลี (Mekong-ROK Cooperation Fund-MKCF) เมื่อปี 2556 ซึ่งมอบหมายให้สถาบันความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขง (Mekong Institute-MI) เป็นผู้บริหารกองทุนและประสานงานโครงการ ทั้งนี้ เกาหลีใต้ ลงนามเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (development partner) ของ MRC เมื่อ 29 ก.ค.2567 พร้อมมอบเงินช่วยเหลือมูลค่า 1,000,000 ดอลลาร์สหรัฐ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำโขง (Basin Development Strategy-BDS) ปี 2564-2573 และแผนยุทธศาสตร์ของคณะกรรมการแม่ข่ายลุ่มน้ำโขง (MRC Strategic Plan) ปี 2564-2568

ประเด็นท้าทายของ GMS

1. สถานการณ์ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลกที่อาจส่งผลกระทบต่อ การสนับสนุนงบประมาณภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค

2. การเติบโตอย่างรวดเร็วของชุมชนเมือง จากการเข้าถึงเครือข่ายของการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม การเคลื่อนย้ายแรงงาน การย้ายถิ่นฐาน และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการเติบโตของชุมชนเมือง การป้องกันและจัดการปัญหาด้านสาธารณสุข เช่น โรคติดต่อ การป้องกันปัญหาอาชญากรรม เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการค้ามนุษย์และอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการจัดการปัญหาภัยแล้งหรือน้ำท่วม
3. ปัญหาการรुक้าและทำลายสภาพแวดล้อม รวมถึงการขาดแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม รวมไปถึงแนวทางการรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อภาคเกษตร ซึ่งเป็นหัวใจหลักของเศรษฐกิจประเทศสมาชิก GMS
4. การรักษาบทบาทของ GMS ในอนุภูมิภาค และการเชื่อมโยง GMS กับกรอบความร่วมมืออื่นในอนุภูมิภาค
5. ศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ เฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐานสากล และเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปสงค์และอุปทานโลก
6. ปัญหาท้าทายใหม่ อาทิ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อการจ้างงานจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19